

A. Úvodní část.

1. Lidské potřeby; hospodaření a hospodářství. 2. Pojem „národního hospodářství“ či „politické ekonomie“. 3. Vznik a vývoj národního hospodářství jakožto sociálního sporádání hmotného úkoje potřeb lidských. 4. Obsah vědy národního hospodářství. 5. Povaha a rozřídění lidských potřeb. 6. Ukojování a intesity potřeb; etický a národohospodářský význam jejich. 7. Úkojné prostředky. Statky volné a hospodářské. Tak zvané „jmění národní“. Kapitál. 8. Sociální úprava ukojování potřeb lidských. 9. Soukromé právo vlastnické, právní posloupnost dědická a ostatní právní úprava hmotných styků lidských.)

1. Lidské potřeby; hospodaření a hospodářství.

Různé nesnáze, nedostatky a strádání (tělesná i duševní) ohlašují se lidskému vědomí nepřijemnými dojmy a nelibými city; ohrožení zdaru nebo života působí sklíčujícími stavy duševními na mysl lidskou. Naopak zase příjemné dojmy, povzbuzující vzrušení a libé city přivádějí lidi k lepším a obsažnějším úpravám lidského živobytí, k povznesení i k ušlechťení jejich existence. Tyto dojmy a city poukazují *přibližně dosti správně* k souvislostem i k prostředkům, jak by se život jednotlivcův nejen bez úhony mohl udržovati, nýbrž kterak by se rádně rozvíjeli a účelně zařizovati dal.

Jsou ovšem možny jisté — a nikoli zcela řídké omyly, že také city libé člověka svádějí k činům nevhodným a ponoukají k předsevzetím nebezpečným; — mnohé příjemnosti ukázaly se až záhubnými člověkovu živobytí. Podobně zase vlastní prospěch jednotlivcův často vymáhá, aby se člověk nevyhýbal jistým okamžitým nepřijemnostem, aby podnikl strastné namáhání nebo podvolil se dočasným újmám i útrapám, kterými jenom uniká různým nebezpečím a chrání se snad i proti záhubě.

Ale většinou přece jen dojmy libé naznačují lidem, co je jim přiměřeno a vhodné pro jejich zdar i pro jejich úspěchy jak tělesné, tak duševní, kdežto různé nedostatky, nebezpečí i ohrožení lidského bytí ohlašují se rozmanitými nevolnostmi, skleslostí, bolestmi i jinými nepřijemnými a strastnými city.

Na př. nedostává-li se tělu lidskému dostatečné úhrady pro veliký úbytek tepelné i jiné animální energie, která byla vydána během určité doby a která je nutná k udržování života nebo k vynaložení potřebné síly a k nezbytnému vývoji tělesnému, ohlašuje se tento nedostatek hned — (arčí v normálně zdravém těle) — nelibými stavy tělesnými i duševními. Pociťuje se především hlad a žízeň, a kdyby

nedostatek ten trval delší dobu, dostavila by se sklíčující únava ochablost i jiné bolestné pocity. — Člověku bez náležitého šatstva nebo bez přiměřeného úkrytu proti různým nepříjemnostem počasí uvědomují se nemilé dojmy chladu, vlhka nebo vedra; ano nastávají i různé trvalejší nepříjemné poruchy tělesné, provázené bolestmi (na př. rheumatickými) i mnohými jinými strastnými následky. — Bezbranných lidí vůči hrozícím útokům (od zvěře nebo od násilných lidí) zmocňuje se strach i všeliké hrůzy. — Nemoci, neduhy i jakékoli chorobné stavy ohlašují se rozmanitými tělesnými nesnáze, nevolnostmi, bolestmi i horečnými stavy nebo skleslostí tělesnou i duševní atd.

Naproti tomu zábavy, sporty a všeliké cviky fysické nebo duševní, které stupňují i posilují lidskou výkonnost nebo vzpružují tělo a povzbuzují mysl člověka, jsou nepochybným zdrojem libých a příjemných citů; jsou vítaným lahodným vzrušením. — Podobně badání vědecké, snahy a práce umělecké, estetické záliby, které ušlechťují člověka a jeho živobytí značně povznášejí, jsou nepopíratelnými pozitivky lidskými, někdy až náruživě oblíbenými a vyhledávanými. — Tak i všeliká pohodlí a kulturní vymoženosti lichoť lidem, zpřijemňují všelijak živobytí, ale utvářejí zároveň obsažněji existenci lidskou.

City i dojmy, jak nelibé tak libé, působí zároveň mocně na lidskou vůli a ponoukají lidi k určitému jednání a k hledání prostředků, jak by se nelibosti zhostili, nebo jak by dojmy libé si připravili nebo všelikými způsoby vybavili. Snahy ty upírají se při tom na různé přírodní energie nebo na jiné věci okolního vnějšího světa nebo směřují k jistým vlastním činnostem, jakož i domáhají se výkonů a přispění jiných lidí, jakmile si člověk náležitě uvědomil, že je určitá příčinná spojitost — (kausalita), — kterou se city libé jistými věcmi nebo určitým jednáním lidským dají vzbuditi, nebo že jest možno jistým vhodným zasáhnutím vlastním nebo cizím nelibých dojmů se zbýti.

Snahy, které usilují ovládnouti určitými přírodními energiemi — (po případě určitými předměty okolního vnějšího světa) — nebo které hledí vlastním jednáním nebo přispěním jiných lidí působiti, aby se lidé buď zhostili citů nepřijemných, nelibých a odporných, nebo aby vybavili (a vzbudili) city libé a příjemné, v patrném přesvědčení, že se tím náležitě opatřují a hájí proti všelikým hrozícím újmám, jakož i že docilují dokonalejšího rozvoje svého živobytí i obsažnější existence, zovou se lidskými potřebami. Ony energie nebo předměty okolního vnějšího světa, jakož i různé výkony lidské (vlastní i cizí), o které lidé takto usilují, aby se zmíněných citových účinků domohli i s jejich žádoucími následky pro životní účely, zovou se úkojnými prostředky (lidských potřeb).

Podle tohoto výměru člověk má na př. potřebu *pokrmů, nápojů* i jiných tělesných *občerstvení* (nebo dráždidel), jelikož ovládnutím a použitím jich může se zhostiti hladu nebo žízně, a udržuje i rozmnožuje (nebo aspoň se toho domnívá) nezbytnou energii životní (po případě v mládí ji přivádí k náležitému rozmachu a vývoji). — Lidé mají potřebu *šatstva a prádla*, aby se chránili proti nepříjemnostem a slotám povětrnosti, aby udrželi si neporušené zdraví (ale

i k tomu, aby se oděvem zdobili a z něho zálibu a potěšení měli). Lidé potřebují *obydli a jeho všelikého zařízení* (jak pro ochranu proti všem nedostatkům, nepříjemnostem a slotám, kterými by byli postiženi bez náležitého přístřeší, tak i ke zvýšení životního pohodlí). — Jednotlivec potřebuje *zbraní a zařízení ochranných* (k obraně proti různým nebezpečím a nepřátelským ohrožením, ale také ke své ozdobě, po případě k společenskému vyniknutí a k okázalosti). [Četné kulturní společnosti lidské tuto potřebu zbraní a mocné ochrany zbrojením zvláště si vytýčily a v popředí udržují, jak to dokazuje potřeba vojenské moci ve státě!]

Lidem *pro udržení zdraví a odvrácení nemocí a tím k prodloužení věku jest potřebna pomoc lékařská, jsou potřebny léky a všeliká zdravotní opatření* (proti nakažlivým nemocem, proti úrazům, proti všelikým neduhům i různým příhodám zdraví i život ohrožujícím). V různých společenských rozporech i všelikých srážkách vzájemně se křížících zájmů lidských, neobejdou se jednotlivci bez *odborné právní pomoci* ani bez *společenské právní ochrany*. — Podobně mají lidé *potřebu náležitého vychování a vzdělání*, hlásí se i *potřeba vědeckého badání a vědeckých výzkumů* — (jednak se tomu jednotlivci věnují pro záliby a vyhledávají tak mocná vzrušení myslí z toho prýšticí, jednak toho lidstvo potřebuje pro své lepší všestranné životní vyzbrojení a opatření). — Člověk má *potřebu uměleckých požitků, potřebu mravního zdokonalení a uspokojení* (aby posílil a zpříjemnil si svůj vnitřní život, aby utvrdil a lepším obsahem naplnil svou existenci, aby si upravil náležitě své vztahy k lidem ostatním). Podobně se lidem vnucuje *potřeba náboženského vzrušení a povznesení* (aby si nějak uklidnili a uspokojivě rozřešili tíživé záhady životní, aby se zbyli obávaných i neznámých jejích možností, jakož i aby nabyli zvýšené chuti k životu a odvahy k snášení jeho rozličných tvrdoostí a obtíží). — Lidé všeobecně usilují také o styky s ostatními svými druhy: mají *potřebu různých společenských zába, vyrazení i jiné družné sdílnosti*; při tom hledí se příjemně vzrušiti všelikými *cviky tělesnými, hrami, sporty, závody* atd.

K vytčeným těmto základním potřebám lidským poji se rozmanité jiné, podněcované úsilím, aby živobytí bylo co nejpohodlnější, nejpříjemnější i nejplnější, aby jednotlivec co možná nad své okolí vynikal svými prostředky, svou činností, svým objevováním i celou svou osobností na veřejnosti (k uspokojení *své ctízálosti, sebevědomí, marnivosti* a podob.), po případě, aby *společensky působil a prospíval svým druhům*.

Při všech těch potřebách může se jednati buď o *úkojně prostředky přímé nebo nepřímé*. -- Přímými úkojnými prostředky jsou ty, které mířeny jsou *bezprostředně* na docelení žádaných dojmů nebo na odstranění nevitáných hnutí myslí, kdežto nepřímými jsou ony, kterými se teprve přímé úkoje připravují nebo se jimi na různý způsob ukojovacích prostředků *teprve v budoucnosti* nabývá. Přímých úkojů bude pro přehledně nastávající potřeby jednotlivcovy vždy toliko určité omezené množství, kdežto nepřímých prostředků lze do nedohledna hromaditi. [Nejrozšířenějším takovým nepřímým úkojným prostředkem při nynějších výměnných způsobech a vzájemné hmotné

součinnosti lidské jsou peníze jakožto universální nabyvatel všelikých úkojů jiných, a je zřetelné, že v tom směru mohou jednotliví lidé stupňovati své potřeby do rozměrů velmi širokých, téměř nepřehledných a neomezených.]

Potřeby lidské ukojují se tedy buď přírodními energiemi nebo lidskými různými výkony nebo věcmi, které zjednány jsou oněmi různými energiemi (přírodními nebo lidskými). Při tom arci musí býti *přesvědčení* nebo *dosti důvěřivého domnění*, že lze oněmi energiemi a činy *zažehnati city nelibé* nebo *vzbuditi dojmy příjemné*, a že takovým způsobem se přispívá k udržení nebo k náležitému rozvoji a rozmachu vlastního živobytí. Pokud tyto úkojné prostředky jsou hmotnými věcmi nebo hmotně měřitelnými energiemi okolního vnějšího světa, zoveme je také *statky*. Je tedy pojem statku užší než pojem úkojného prostředku, jelikož kromě statků jsou k ukojení potřeb používány a vhodny také *činy vlastní i činy ostatních lidí*, jež těžko lze označovati za statky.

Tedy chléb a jiné pokrmy, nápoje a všeliké hmotné požitky jsou statky proti hladu a žizni (nebo k docílení chuti a jiných příjemnosti požívacích). Šat a obuv jsou statky na ochranu proti nepřijemnostem počasí a proti škodlivým vlivům přírody nás obklopující, jakož i k různému pohodlí životnímu; zbraně jsou statkem proti různým útokům atd. — Proti tomu lékařova pomoc jest prostým úkojným prostředkem tomu, komu hrozí újma na zdraví, a nezoveme ji statkem (statky ovšem jsou *léky i přístroje léčebné* atd.). Podobně jsou úkojnými prostředky: působení učitelské a vychovatelské (kdežto učebné pomůcky, knihy, poučná zobrazení a j. jsou statky); nebo výkony umělecké, zábavní produkce (ale divadla, koncertní síně, divadelní rekvisity a j. jsou statky); nebo právní ochrana (při čemž budovy soudní, věznice, veřejné zápisy knihovní, rejstříky — jsou arci statky); nebo náboženské obřady a výkony církevní (kde zase kostely, náční obřadní, kláštery, fary, hřbitovy atd. jsou statky) a j. v.

Pojem statků omezujeme tedy na hmotné věci a hmotně měřitelné energie přírodní vnějšího světa, a nepovažujeme tedy za statky samy výkony lidské ať hmotného nebo nehmotného rázu. Tím jistě nevylučuje se ono historicky známé faktum, že ani člověk, ani jeho výkony nebyly ušetřeny podobného nazírání sociálního, a že se považovaly za statky jako jiné energie přírodní. *Člověk zotročený* byl skutečně takovým statkem jako neživá věc nebo žijící užitková zvíře. Otrok nebo nevolník byli svému pánovi zrovna takovým příslušenstvím jako jeho dům, šat nebo domácí sounar, nebo jakákoli jiná majetková věc; otroka neb nevolníka si mohl pán zrovna tak měřiti (peněžitě) jako kterýkoli předmět svého vlastnictví. — Novověkému nazírání tato statková povaha porobeného člověka a jeho výkonů se již přiči a mezi lidstvem *evropské civilizace* pomínula již nadobro. Ale výkony člověka bývají přece úkojným prostředkem, který se za různé statky dá směňovati (za mzdu, za služné, za honoráře i jinak).

Pro ukojování lidských potřeb jednotlivé přírodní nebo lidské energie buď se přetvořují a pozměňují tak, že nebývají k dalším lidským účelům (potřebám) buď vůbec vhodnými — v kterémžto případě pravíme, že se úkojné prostředky ty *spotřebovaly*; nebo se sice

nestávají úplně neupotřebitelnými, *nespotřebují se zcela*, nýbrž se jejich pozdější účinky pouze uskrovnují — tehdy praví se, že se pouze *opotřebovaly* (částečně se spotřebovaly).

Na př. potrava v těle lidském užitá i strávená, k udržení animálního tepla i k vydávání určité životní nebo mechanické energie upotřebená — bývá úplně nebo skoro úplně — spotřebována. [Je ovšem možno, že se dá užiti ještě jejich zbytků — lidských výkalů — za hledané hnojivo; ale zrovna tak je i možno, že takto spotřebované potraviny v městech nejen se již k dalšímu ukojování neupotřebuje, nýbrž že je lidem městským silnou závadou a vyžaduje na své odstranění různých jiných úkojných prostředků, na př. zařízení splachovacích a kanalizačních nebo nákladného odklízování jiného.] — Podobně zcela obnošené rozedrané šatstvo nehodící se k dalšímu odívání — jest spotřebováno (ač i tu takových starých látek možno druhy upotřebiti za suroviny v průmyslu textilním nebo papírníckém). Nebo rovněž tak uhlí a dříví, spálené buď v domácnostech nebo pod kotly motorů je úplně spotřebováno.

Proti tomu jiné úkojné prostředky jako obytné domy, nábytek, přístroje, stroje, továrny, knihy, vědecké pomůcky, domácí užitečná zvířata v kratších dobách se pouze opotřebují a může jich býti užíváno po určité delší časy k stálému ukojování týchž potřeb, než se úplně spotřebují. Stejně se pouze opotřebují úkojné prostředky lidskými energiemi a schopnostmi dodávané, jako dělníkova pracovní síla postupným vysilováním, ztrátami životní energie, věkem i ochabováním různých zručností. Tak je tomu i při výkonech a způsobnostech různých liberálních povolání (lékařů, právníků, úředníků, vojska, kněží, umělců, virtuosů, herců, artistů, učitelů, vědeckých badatelů a j.), které se během doby vyčerpávají nebo ochabují.

Cetné tyto úkojné prostředky prodlením doby se opotřebují, když se jich ani k ukojení lidských potřeb neužilo, když byly bez účinků. Než podobně se mohou opotřebovati, po případě pozbývají úplně své upotřebitelnosti všeliké statky a také přestávají ukojovati lidské potřeby, třeba se sice vůbec hmotně nespotřebovaly, ani ve svých vlastnostech podstatně se nijak nezměnily, když lidé se rozhodli jich neužívat, buď že se potřeby lidské nějak změnilo nebo že ony statky uznány byly za málo vhodné nebo za nevhodné prostředky úkojné, nebo že vystřídány byly jinými, vhodnějšími, dokonalejšími. Přesuny toho druhu v potřebách lidských i v úkojných prostředcích jejich jsou velmi hojné. [Obecné přesvědčení na př. zbavilo upotřebitelnosti různé prostředky léčivé nebo zázračné; jisté, dříve hledané výkony — bývají později společensky odmítány; jindy opět technika odstranila starší úkoje a nahradila je novými; také větší móda střídá neb i odmítá stále různé úkojné prostředky atd.]

Při ukojování lidských potřeb může se použití prostředků buď *hmotných* nebo *nehmotných*. V příštích rozborech se chceme omeziti jen na úkoje hmotné neb aspoň na úkoje *hmotným způsobem měřitelné*. Při tom ovšem pojmu „*hmotným způsobem*“ dlužno přikládati širší smysl: Každý úkoj se bude pokládati, jakoby *hmotným způsobem* se dal, kdykoli lze při něm použití jakéhokoli *smyslně postižitelného měřítka*. Proto hmotným úkojným prostředkem bude každá

přírodní energie nebo věc nějak smyslně měřitelná, jakož i energie lidská, pokud se dá podobně smyslně vystihovati.

Měřítkem pro věci a energie v přírodních vědách bývají známé veličiny geometrické a fyzikální (po případě chemické), jako metry délkové, plošné, obsahové, metrikilogramy, kilowatty, kalorie. Stejně povahy jsou siloměrné veličiny, na př. kilogramy, stupně teploty, volty a různé jiné jednotky napětí atd. Tímto způsobem lze i energie lidské měřiti (na př. mechanické výkony dělníků).

Ale za hmotné úkoje (ve zmíněném „širším“ smyslu) budou se počítati také výkony lidské sice samy o sobě nehmotného rázu (tedy nikoli jen čistě mechanická svalová lidská práce, měřitelná na metrikilogramy nebo podobně), — které však připouštějí aspoň jakékoli jiné měření, smyslně dobře postižitelné nebo se považují za rovnocenné (rovnocenné) s věcmi hmotnými.

Na př. při lidské práci *podstatně duševní* lze považovati ona zaměstnání za hmotné úkoje, která se pravidlem odměňují a navzájem srovnávají buď podle *doby*, po kterou trvaly, nebo *podle míry smyslné zjevných účinků*, po případě *výtvorů*, kterých se jimi docílilo; nebo lidská díla měřená smíšeným způsobem obojím. — Tedy za hmotný úkoj bude se považovati činnost úředníků nebo jiných podobných zřízenců, když se odměňuje buď dle trvání (*dle doby pracovní nebo dle času služebního*), nebo dle rozměru a kvanta dodaných výsledků, nebo dle docílených úspěchů nějak kvantitativně určených (*dle díla*). Podobně bývá tomu také při posuzování činnosti různých povolání liberálních.

Dobou měříme úkoje poskytované různými veřejnými nebo soukromými zřízenci, jak je to zřejmé při směně těchto úkonův za statky hmotné, při jich t. zv. *honorování* (při stanovení jich odměny peněžité nebo nepeněžité). Takovým způsobem určuje se časová mzda dělnická, nebo služné úředníků dle služebních let, po příp. honoráře za úřední, vyučovací, poradní hodiny, nebo za jinakou výkonnou dobu.

Podle *díla* nebo výsledků odměňujeme akordní práci dělníkovu. Stejně oceňujeme práci *právníkovu-advokátovu* nebo *notářovu* dle rozměrů písemných podání nebo podle sepsaných akt, dle konaných při a stání, dle počtu porad, dle vykonaných komisí při různém šetření úředním, nebo dle ceny projednávaných sporů a řízení. Také práci architektovu nebo stavitelovu měříme podle dodaných plánů, rozečtů i rozvrhů, a rovně posuzují se práce inženýrů, chemiků i jiných vělejších techniků. Hmotným takovým měřením jest, když se práce *literární* oceňují podle počtu tiskových archů, po příp. dle jednotlivých vydání spisů i podle množství exemplářů v každém jednotlivém vydání vytištěných; nebo když práce *kněžské* odměňována je dle vykonaných obřadů (štolá za sňatky, pohřby, mše a j. církevní úkony, které placeny jsou dle svého slavnostního rázu, nebo také podle zámožnosti těch, pro které ony obřady určeny jsou); nebo práce *lékařova* podle předsevzatých operativních výkonů, práce *soukromého učitele* za vyučení jisté dovednosti atd.

Jaksi *smíšeným způsobem* (i dle doby i dle díla vykonaného) odměňují se výkony herců, jiných umělců a virtuosů podle počtu provozovaných her i dle jejich dovednosti, práce *lékařovy* podle počtu

ordinací nebo návštěv u nemocného, jakož i dle proslulosti a dovednosti léčícího, výkony úředníků při úředních šetřeních (diety za určité komise, počítané dle doby) i podle důležitosti šetření atd.

Všechny tyto vytčené výkony a jim podobné ukojování lidských potřeb různými činy rázu nehmotného, jelikož jest přece možno určitě smyslně je odměňovati (odměňovati, honorovati), budou považovány v tomto rozšířeném pojetí za úkoje hmotné, zrovna jako jsou jimi hmotné statky všelikého druhu. *Jich hmotný ráz je dostatečně zjevný a dotorzen, když se všeobecně dají směřovati neb odměňovati hmotnými statky nebo jinak smyslně se určují.*

*

Úkojných prostředků hmotných (v tom rozšířeném smyslu slova „hmotný“, jak to už bylo naznačeno) *není vždy* pro všechny lidské potřeby *neomezené množství*, kdežto proti tomu lidské *potřeby mohou se množiti neustále i neomezeně*. Jednak postupem časovým počtu lidí stále přibývá — zvláště v dobách novějších, — čímž pro celek lidstva nutné množství úkojných prostředků *přirozeně* vzrůstá; jednak i člověk jednotlivý i celé skupiny lidské, nebo konečně všechno pokolení lidské ve svých přáních a snahách nebývá tak snadno nasyčeno i ustavičně k novým požítkům bývá ponoukáno a je vnímaným. Tedy také tímto způsobem lidé stále své potřeby rozhojňovati dovedou. Kromě toho různé potřeby lidské mohou se ukojovati všelijak rozmanitými prostředky: buď zcela obyčejnými, nehledanými, než i také vzácnějšími, vybranými a vytríbenými; proto na takové vynikající požitky lze spotřebovati mnoho statků, vynaložiti ano i proplýtvati mnoho námahy a výkonů lidských.

Záleží tedy při ukojování velice na tom, na jaké potřeby, kolik i jakých různých úkojných prostředků se užije, i jak se s nimi při tom vhodně či nevhodně naloží. Pro celé lidstvo, pro jednotlivé skupiny jeho, nebo i pro jednotlivého člověka zvláště není pak možno *určitých* úkojných prostředků sehnati leč jen jisté konečné a omezené množství. I naskytá se následkem toho úkol vyšetřiti, k ukojení kterých potřeb i v jakém rozsahu jejich může a smí se různých, *v omezeném množství se vyskytujících* úkojných prostředků upotřebovati, a které potřeby nutno uskrovnovati nebo i úplně vylučovati. Tato otázka je tím důležitější, jak dosavadní zkušenosti ukázaly, že se často širokým skupinám lidským nedostává nejn nutnějších úkojů, kterýžto nedostatek ohrožuje nejen nejdůležitější zájmy, nýbrž i samy životy velmi četných lidí, kdežto se úkojnými prostředky jinak zase plýtvá, nebo se promarní pouze k většímu pohodlí nebo přímou zvlí nečetné menšiny.

V tom smyslu se uplatňuje *přirozená* snaha, která i v jiných směrech — zvláště ve veškerém přírodním dění — bývá patrna aby se *danými energiemi co nejméně plýtvalo* (ve smyslu negativním), i aby se jich hledělo *co nejvydatněji a nejúčelněji využiti* (ve smyslu pozitivním). Je to všem odvětvím přírodních věd známý princip „*nejvyššího účinku*“ při „*nejmenším namáhání*“, čili princip, aby se *danými energiemi docílilo co nejvyšše úspěšných účinků*. Pokud se tento prin-

cip vztahuje na prostředky vhodné k ukojování lidských potřeb (hmotným způsobem), mluvíme o „*hospodaření*“.

Hospodaření je tedy takové ukojování lidských potřeb vzhledem k *určité omezeným* úkojným prostředkům hmotným, aby se (v pozitivním smyslu) docílilo co nejvydatnějšího a nejúčelnějšího úkoje, i aby se (v negativním smyslu) zamezilo jakékoli plýtvání nebo maření jejich (aby se hledělo co nejvíce jimi šetřiti).

Takové hospodaření pro určitou skupinu lidí a jejich potřeb vyžaduje však *určité rozhodující a plánovitě vůle* (hospodařící vůle) i *určité řídící osobnosti* — (nebo po případě i společného působení několika řídících osobností). Vůle ta uvažuje o zjednáni a upotřebeni úkojných prostředků a rozhoduje, které potřeby i jakými pohotovými prostředky jest ukojovati, i které potřeby dlužno z ukojování vylučovati neb aspon omezovati. Při tom je lhostejno, zdali se jedná o ukojování potřeb jednotlivých či potřeb jisté celé skupiny lidí nebo jistého společenství lidského, jisté *pospolitosti* (kolektivity) objímající nespočetné třeba jednotlivce.

Souhrn účelných činností člověkových — (ať si k tomu cíli lidé jednájí ojedinele každý pro ukojování vlastních potřeb svých, nebo, jak tomu nyní bývá naporád, ať lidé spojeni jsou v určité, větší nebo menší jednoty či společenské skupiny), — které jsou namířeny k nejvhodnějšímu ukojování potřeb *vlastních neb i cizích*, zove se *hospodářstvím*. Dle toho rozeznáváme buď hospodářství *jednotlivců* (individualistická), mezi něž se však čítají také menší skupiny lidí, přirozenými svazky vytvořené, jakými jsou na př. hospodářství rodinné nebo jiné domácnosti; nebo hospodářství *pospolitosti* (kolektivit), t. j. celých rozsáhlých skupin lidských, které jsou různými společenskými svazky spojeny.

Mezi kolektivitami jsou nejdůležitější ony, v kterých účastnění jsou navzájem vázání nuceným příslušenstvím, jsou tedy k hospodářskému celku mocenskou organizací (jistou autoritou) připoutáni, — t. zv. „*veřejná hospodářství*“ (hospodářství říší, států, zemí, obcí, okresů i jiných krajinných svazků, jakož i nucená hospodářství různých společenských tříd nebo zájmů, jako hospodářství obchodních a živnostenských komor, zemědělských rad, různých sociálních pojišťoven atd.).

Vedle těchto, nucenými svazky poutaných pospolitostních (kolektivních) hospodářství, jsou i podobné soukromé kolektivity k ukojování určitých potřeb *dobrovolně* seskupené. Seskupení to se děje buď ve *spolcích* (s dobrovolným přístupem ve formě členství) pro ukojování potřeb všeobecně důležitých (spolky humanitní nebo ve prospěch obecný), nebo společenskými útvary za účelem zisku k ukojování potřeb cizích (akciové, družstevní nebo jiné *společenské podniky*).

Pokud se projevů hospodařící vůle týče, neliší se podstatně hospodářství kolektivní (ať jsou to kolektivity veřejné nebo soukromé, nebo kolektivní podniky) od hospodařících jednotlivců (mezi něž čítati dlužno i hospodářství rodinných nebo jiných domácností, objímající jen malý počet lidí). Při obojích hospodářstvích těchto rozhodují zcela určité osobnosti jednáající, které ukojování uznaných a stanovených potřeb hledí zařídití podle zásad nejvyššího účinku při nejmenší míře

vynaložených prostředků (energií). Kterékoli sebe rozsáhlejší hospodářství, ať individuální nebo kolektivní, neobejde se bez rozhodující vůle, bez určitých řídicích a výkonných orgánů.

[Pro jednotlivé druhy hospodářství, ať ojedinelých ať pospolitých — mohou se zásady, podle kterých bývá nutno účelně je řídit, sestavit v soustavné nauky — rázu povětšinou praktického. Jsou to různé nauky hospodářské tak řečené *ekonomiky* (od řeckého οἶκος — „oikos“). Může se na př. mluvit o *ekonomice vzdělávání půdy*, o *ekonomice v domácnostech* atd. — Také jsou různé nauky o vhodné úpravě úkojných prostředků, na př. *různé technologie* a j.]

2. Pojem národního hospodářství čili politické ekonomie.

Hospodářství a hospodaření předpokládá *uvědoměle jednající a na venek se určitě projevující vůli*, která rozhoduje o jistém množství daných prostředků, aby se ukojovaly budoucí přehledné potřeby jistého individua, po příp. jisté skupiny jednotlivců nebo jisté kolektivity co nejvhodněji a nejúčelněji.*)

Jednotlivá taková hospodářství bývají velmi obsáhlá, jako to je patrné při veřejných hospodářstvích velikých říší nebo států, nebo při soukromých hospodářstvích sociálního rázu, jaká se vytvořila v ohromných akciových společnostech nebo ve velkolepých severoamerických trustech s miliardami základního a provozovacího kapitálu a se statisíci zaměstnaných lidí i jich příslušníků. Ale ať si takové hospodářství je sebe rozsáhlejší, ať jeho působení vztahuje se na sebe větší prostor i sebe četnější příslušníky, *vždy bývá řízeno zjevnou určitou jednotlící vůlí*, patrnou vlastním příslušníkům, i všemu okolí.

Než mezi jednotlivými těmito hospodářstvími — ať individuálními — ať kolektivními — vyskytují se mnohostranné vzájemné styky, které projevují se jednak různými shodami, jednak i četnými rozpory; zároveň jsou mezi nimi zřejmě vzájemné vlivy a různá přízpůsobování, nutně vyplývající z oněch shod i rozporů. Již samo utváření individuálních člověkových potřeb, a tím více jejich ukojování — zejména v nové době — nelze si ani představití bez společenských vztahů ani bez mocných vlivů různých společenských skupin. *Individuální lidské potřeby samy mění se podstatně působením různých společenských celků*, ale ještě více *úkojné prostředky* navzájem se přízpůsobují různým zařízením a zvyklostem *sociálního rázu*. Vedle speciální účelné péče o ukojení porůzných rozptýlených individuálních i kolektivních potřeb, vyskytují se i snahy *o účelné a souměrné ukojování* všelikých důležitých potřeb *v celých rozsáhlých skupinách národů i lidských plemen, neb snad i v lidstvu veškerém*.

Nejlépe tato sociální povaha úkojů lidských vynikne při některých potřebách, dotýkajících se existence nejšířších vrstev společenských. Na př. při všeobecné potřebě, aby náležitá výživa co možná

*) Bývají hospodářstvím také ukojovány potřeby cizí, jako se to napařád děje v podnicích dodávajících zboží nebo úkoje za úplatu peněžitou na trh, nebo jakkoli na zisk hospodářících. V takových případech však ukojování potřeb cizích je prostředkem k ukojování potřeb vlastních; používá se k tomu docíleného zisku.